

Akışkan Dünyada Akıntıya Kapılmak

Bauman, Z. (2019) Akışkan Modernite, Çev. S. Okan Çavuş, İstanbul: 2019, Can Yayınları, s. 310
ISBN: 978 975 07 3371 0

Fahriye Sena Eroğlu

Üsküdar Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Psikoloji Bölümü, İstanbul, Türkiye
fahriyesenaeroglu@gmail.com

Kitap Kritiği

Geliş Tarihi: 24.03.2020

Kabul Tarihi: 01.04.2020

“İnce bedenler, fitness, hafif giysiler ve spor ayakkabılar, cep telefonları, taşınabilir ve kullanıp atılabilir eşyalar ânındalık çağının önde gelen kültürel simgeleridir “
(Bauman, 2019, 192)

Bauman, Polonya asıllı Yahudi bir sosyologtur. Anthony Giddens’a göre o, postmodern teorinin önemli teorisyenlerindedir. Politik nedenlerden dolayı ülkesinden sürgün edilişi ve diaspora zihniyeti “yabancılaşma” temasıyla eserlerine yansımıştır. Bauman’ın eserleri genellikle toplumla ilgili sorunlar ve teşhisler etrafında döner. 1989’da yayınladığı Modernite ve Holocaust, onun en önemli eserlerindedir (Şan, 2012). Bu eserinde modern toplumların Nazi Almanyası gibi örgütlendiğini ancak, soykırımın masa başında, bürokratik yollarla gerçekleştiğini savunmuştur. Postmodernliği, modernitenin ısıltılı versiyonu olarak gören Bauman, Akışkan Modernite’de postmodernizmi eleştirmiştir. İlk olarak 1999’da yayınlanan eser; tüketim toplumu, kapitalizm, sanal dünya, alışveriş merkezleri ve mülteciler gibi konuları ele alır. Eskinin katı modernitesine de değinerek günümüzdeki akışkan modernitenin özelliklerini anlatır ve bu ikisini karşılaştırır.

Katı Moderniteden Akışkan Moderniteye

Yazar, eskinin modernitesini ağır, katı, yoğun olarak nitelendirirken günümüzdeki moderniteyi hafif, akışkan, ağ gibi yayılmış olarak tanımlar (Bauman, 2019, 54). Ağır modernitede büyük makineler, mekansal genişlemeler güçlü ve başarılı olmanın simgesiyken hafif modernitede taşınabilirlik, gelişmiş yazılımlar, anındalık, sürekli yenilik ve değişim

değerlidir. Yazarın akışkan modernite ile anlatmaya çalıştığı olgu, değişmeyen tek şeyin değişim; kesin olan tek şeyin ise belirsizlik olduğu gerçeğidir (Bauman, 2019, 12). Yüzyıl öncesinde modern olmak mükemmelliğe ulaşmak demekken günümüzde modernlik, sonu gelmeyen bir gelişme sürecini ifade etmektedir (Bauman, 2019, 18). 19. yüzyılda modernitenin amacı, uyum ve asimilasyonun yardımıyla huzurlu, tek tip, sınıfsız bir dünya oluşturmaktı (Bauman, 2019, 15). 20. yüzyılın modernitesi ise Bernstein’in “Hedef hiçbir şeydir, hareket ise her şey!” sözü ile özetlenebilir (Bauman, 2019, 16). Kalıcı olanın geçici olana üstünlüğü tersine dönmüş, kısa süreli olan, sürekli değişen ve kendini yenileyen şeyler değer kazanmıştır. Akışkan modernitenin dünyasında geçmiş ve gelecek ümitlerine yer yoktur (Bauman, 2019, 49). Katı modernitedeki “ihtiyaç” kavramının yerini akışkan modernitede “arzu” kavramı almıştır (Bauman, 2019, 121). Günümüzde tüketim üzerine kurulan hayata yön veren şey sürekli artan arzular ve hedefi belirsiz isteklerdir (Bauman, 2019, 122).

Tüketim Tapınakları

“Şehir, yabancıların yabancılarla karşılaştığı bir yerleşim birimidir” diyor Bauman. Bu karşılaşma geçmişini olmayan, geleceği de bulunmayan bir karşılaşmadır (Bauman, 2019, 147). Yabancıların ilişkisini ayakta tutan temel şeyler onların dış görünüşleri, sözleri ve beden hareketleridir. Bunlar ‘görgü’ kavramının altında toplanırlar. Görgünün özü maskedir, başkalarına karşı duyduğumuz kötü duygulardan veya kendimiz olma yükünden bizi kurtarır ve sosyalleşmemizi sağlar (Bauman, 2019, 148). Böylece kamusal maskeler ortaya çıkar, gerçek

benlikler gizlenir ve bunun sonucunda ilişkiler yüzeyselleşir. İnsanlar, sosyalleşme ihtiyaçlarını sergi, konser, turistik yerler, spor kompleksleri, kafeler ve alışveriş merkezleri gibi yerlerde karşılamaya çalışırlar. Oysa bu tür mekanlar karşılıklı etkileşimi içermez. Aynı şeyi yapan insanların bir araya gelmesi o eyleme değer katar. Bunun yanında çoğunluk tarafından onaylanma ihtiyacı da karşılanmış olur. Böylece yapılan eylemin anlamını veya amacını sorgulamaya gerek kalmaz (Bauman, 2019, 150). Hedef ise tüketimdir! Ritzer bu tür mekanları 'tüketim tapınaklarına' benzetir (Bauman, 2019, 151). Buradaki insanlar kendilerini güvende hisseder ve huzur verici bir aidiyet duygusu yaşarlar (Bauman, 2019, 153). Duvarların içinde özgürlük duygusunu hissederler ve benzer amaçlarla orada olan insanlarla 'cemaat ruhunu' yakaladıklarını düşünürler. Oysa ki bu ortak kimlik duygusu sahtedir ve usta dolandırıcılar tarafından tasarlanmıştır (Bauman, 2019, 154). Mekanları dolduran kalabalıklar ise bu duyguları pekiştirirler.

Esaret Altında Özgür Olmak!

Yazar, günümüzde moderniteye ayak uydurarak özgürleştiğini zanneden toplumsal düşünceden yakınmaktadır. Köle gibi yaşayan insanların kendilerini özgür hissettiklerini ve gerçek özgürlük fırsatını kaçırdıklarını savunur (Bauman, 2019, 43). Var olmanın yerini, sahip olmanın aldığı burjuvalaşmadan bahseder. Kitle kültürünün artık burjuvalaştığını ve kültür endüstrisinin kolektif beyin hasarına neden olduğunu belirtir (Bauman, 2019, 45). Özgür olmak için topluma ve onun normlarına teslim olmaktan başka bir yol olmadığını söyler (Bauman, 2019, 47). Onaylanmış, dayatılmış ya da gelenekselleşmiş kuralların insanları nasıl olacakları, nasıl davranacakları belirsizliğinden ve kaygısından kurtardığını savunur (Bauman, 2019, 47).

Kamusal Alanda Eriyen Mahremiyet

Yazar, insanın dedikodu ve merak duygusunun ürünü olan sohbet programlarına da değinmiştir. Normalde bahsetmekten çekineceğimiz mahrem konular bu programlarda açık seçik bir şekilde dile getirilir ayrıca bu durum kabul görür ve onaylanır (Bauman, 2019, 112). Böylece kişisel konuların kamusal alanda konuşulması meşrulaştırılır. Bunun sonucunda mahrem alanın kamusal alan tarafından ele geçirilip sömürülme tehlikesi ortaya çıkar. (Bauman, 2019, 113) Ayrıca gerekli ve önemli olan haberler kamu gündeminin dışına itilir (Bauman, 2019, 114). Meşhur

kişi, devlet adamlarından bile daha önemli hale gelebilir (Bauman, 2019, 115).

Aynada Sıkışmış Beden

Bedenlerimiz, sürekli hareket halindeki dünyada ortada kalmıştır. Ölümlü ve geçici olmasına rağmen modernitenin vitrinlere yaptığı yatırımlarla ölümsüzmüş gibi görünür (Bauman, 2019, 263). Tüketim toplumunda sağlık ve fitness kavramları yakın anlamda kullanılmaktadır. Bugün kendini nasıl hissediyorsun sorusuna bile "fit" cevabı verilebilmektedir (Bauman, 2019, 123). Oysa sağlık, fiziksel, ruhsal ve sosyal anlamda iyilik halini amaçlarken fitness yalnızca bedeni ve dış görünüşü hedefler. Ticari amaçlarla tasarlanan özel sağlıklı yiyecekler, yiyerek zayıfla sloganıyla yaygınlaştırılmıştır (Bauman, 2019, 127). Amerika'da yalnızca bir yıl içerisinde diyet yiyeceklerine, sağlık kulüplerine, vitaminlere ve egzersiz aletlerine harcanan miktarlar tüyler ürperticidir. Amerikalı oyuncu Jane Fonda, bedenimizin kendi eserimiz olduğunu, onun eksikliklerinin de kendi kusurumuz olduğunu belirtmiştir. Bu düşünce özellikle kadınları bedenlerine düşman etmiş, bedenlerini kısıtlamaya, hor görmeye, kontrol altına almaya yöneltmiştir. Bedeninden hoşnut olan kişi kendini huzurlu hissederken, bedenini sevmeyen kişi güvensizlik duygusu hissetmektedir.

Kimlik Alışverişi

Birtakım çalışmalar, postmodern dünyanın yeni değeri olarak, saplantılı alışveriş davranışını göstermektedir. İnsanlar, kararsızlık ve güvensizlik duygularından kurtulmak için günlük ibadet gibi alışveriş yaparlar (Bauman, 2019, 129). Hedeflerin belirsiz ve sonsuz olduğu postmodern dünyada en çok ihtiyaç duyulan insan, yorulmak bilmez bir müşteridir (Bauman, 2019, 119). "Başkalarının hayatı gözümüze sanat eseri gibi gözükür", der Bauman (Bauman, 2019, 130). O gözle baktığımızda biz de onlar gibi olmaya çalışırız. Herkes kendi hayatını sanat eserine dönüştürmeye çalışır. Yazar, burada sanat eseriyle kimliği ifade etmek ister. Sürekli bir başka kimliğe bürünmeye çalışmak kimliksiz olmakla eşdeğerdir. Bunun yanında uyum ve değişim, sabit, bütünlüğünü koruyan şeyler referans alındığında gerçekleşebilir. Fakat referanslar tüketimin değişken nesnelere olduğunda bu mümkün değildir. Özgürlük ve güven vadeden alışveriş çılgınlığı ise kimlikten taviz vermek demektir.

Düşünme, Yap!

Maffesoli, içinde bulunduğumuz dünyayı yüzen bir toprak parçasına benzetir (Bauman, 2019, 297). Bu

toprak parçasına sadece akışkan ve sürekli kendini aşan şeylerin ya da kişilerin uyum sağlayabileceğini belirtir. Bu bireyler, ince buz üzerinde kayıyor gibidirler, kayarkenki tek güvenceleri ise hızlarıdır. Düşünmek ise kişiyi yavaşlatır, bu yüzden hızlı olmak düşünmemeyi gerektirir. Ve düşünme olmazsa her eylem amaç haline dönüşebilir! Yazar kitabının sonunda sosyolojiye şimdiye kadarkinden daha çok ihtiyacımız olduğunu savunur (Bauman, 2019, 301). Akışkan modernitede sosyolojinin, hedefine, bireysel öz farkındalığı, kavrayışı ve sorumluluğu koyması gerektiğini belirtir (Bauman, 2019, 302). “Bu dünyada bir iş görmek için kişinin, dünyanın nasıl çalıştığını bilmesi gerekir” (Bauman, 2019, 301).

Akışkan Dünyada Akıntıya Kapılmak

Bauman, akışkan modernite analizini yaparken Adorno, Bourdieu, Beck, Zukin gibi postmodernite kuramcılarında alıntılar yaparak eserini zenginleştirmiştir. Akışkan Modernite Kuramı, günümüzde her şeyin değiştiği, sürekli geliştiği ve geleceğin belirsizleştiği dünyayı anlatan oldukça önemli bir kuramdır. Eserinde, Tanrının bu dünyayı yarattığını ancak insanların idame ettirdiğini savunmuş, deizme vurgu yapmıştır (Bauman, 2019, 94). Nesnelere kadar uzanan akışkanlığı derinlemesine açıklamış ancak bunun çaresine değinmemiştir. Bu anlamda okuyucuda çaresizlik, ümitsizlik duygusu bunun da getirisi olarak teslim olma, boş verme durumu oluşabilir. Akışkan Modernite’de yaşayan insanı, onun akıntısına kapılmış insanlar olarak değerlendirir. Akıntıya kapılmış kişi, ilişkileri yüzeysel, toplumsal ve sanal ortamda imajına düşkün, rekabet ve hırstan başı dönmüş, sahip olduklarından sıkılan ve sürekli yeninin peşinde koşan bir kişidir. Başta sosyoloji olmak üzere sosyal bilimlere ilgi duyan tüm bireyler bu kitabı okuyabilirler. Bunun yanında bazı olgular, alanda yetkin kişiler tarafından daha kolay anlaşılacaktır.

Kaynakça

- [1] Şan, M. Kemal (2012) Zygmunt Bauman: Modernlik ve Postmodernlik Arasında Bir Sosyolog, *İstanbul Üniversitesi Sosyoloji Dergisi*, 3/11, 64
- [2] Kaya, M. (2019) Zygmunt Bauman Ve Akışkan Modernite Kuramına Genel Bakış, *Journal of International Social Research*, 12, 62
- [3] <https://www.ayrintiyayinlari.com.tr/kisi/zygmunt-bauman/19>
- [4] <https://www.kitapyurdu.com/kitap/modernite-ve-holocaust/92103.html>